

Η ΣΥΜΜΑΧΙΚΗ ΑΝΤΕΠΙΘΕΣΗ ΚΑΙ Η ΟΛΟΚΛΗΡΩΤΙΚΗ ΗΤΤΑ ΤΗΣ ΝΑΖΙΣΤΙΚΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ – Η ΣΥΝΘΗΚΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΙΑΠΩΝΙΑΣ

Σχεδιάγραμμα της ενότητας

α. Η ήττα των δυνάμεων του Άξονα στη Σοβιετική Ένωση και στο αφρικανικό μέτωπο

Φθινόπωρο 1942	• Ανακόπεται η νικηφόρα πορεία των δυνάμεων του Άξονα.
Άνοιξη 1943	• Ο ρους των επιχειρήσεων αναστρέφεται προς όφελος των Συμμάχων.
Σεπτέμβριος 1942	• Οι Γερμανοί καθηλώνονται στην πόλη του Στάλινγκραντ, όπου διεξήχθη μία από τις πιο πολυαίμακτες και αποφασιστικής σημασίας μάχες του πολέμου. • Βόρεια Αφρική: οι Βρετανοί και οι σύμμαχοί τους κατήγαγαν σημαντικό πλήγμα κατά του Ρόμελ στο Ελ Αλαμείν. • Στον Ειρηνικό οι Αμερικανοί κατορθώνουν να αναχαιτίσουν οριστικά τους Ιάπωνες.
Στάλινγκραντ, 1943	• Η νίκη θα στέψει τα σοβιετικά όπλα και η Βέρμαχτ θα γνωρίσει την πρώτη οδυνηρή ήττα.
Μαρόκο, Αλγερία	• Μάιος 1943: η αγγλοαμερικανική απόβαση θα απολήξει στην εκδίωξη των γερμανοϊταλικών στρατευμάτων από το αφρικανικό έδαφος.
Ειρηνικός	• Την ίδια περίοδο θα εκδηλωθούν νικηφόρα αμερικανική αντεπίθεση στον Ειρηνικό και η απώθηση των Ιαπώνων, από νησί σε νησί, ολοένα δυτικότερα.

β. Η αντεπίθεση των Συμμάχων

Πολεμικές επιχειρήσεις	• Θα οδηγήσουν σταδιακά στην ολοκληρωτική ήττα και συνακόλουθα στη συνθηκολόγηση της χιτλερικής Γερμανίας και της Ιαπωνίας.
Η επιχείρηση στη Σικελία	• 10 Ιουλίου 1943: οι Σύμμαχοι αποβιβάστηκαν στη Σικελία. • Κατά την πορεία τους προς βορρά θα συναντήσουν την ισχυρή αντίσταση των Γερμανών (έως την άνοιξη του 1945).

ΤΑ ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ ΠΟΛΕΜΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΤΑΣ – ΤΟ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑ

29

ολο

Σχεδιάγραμμα της ενότητας

α. Η δίκη της Νυρεμβέργης

Η τιμωρία των ενόχων	• Η πρόκληση και η διεξαγωγή του Β' Παγκοσμίου Πολέμου υπήρξε πρόξενος ακραίων εκδηλώσεων βίας. • Μετά τη λήξη των εχθροπραξιών μεικτή διεθνής επιτροπή υπό την αιγίδα του ΟΗΕ επιφορτίστηκε με τον εντοπισμό και την υποδειγματική τιμωρία των ενόχων.
Υπεύθυνοι να λογοδοτήσουν:	– για την προπαρασκευή και την πρόκληση του πολέμου. – για τη διάπραξη εγκλημάτων πολέμου κατά παράβαση των κανόνων που οφείλουν να διέπουν τη συμπεριφορά των εμπολέμων. – για τη διάπραξη εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας.
Ευθύνες	• Βάρυναν κυρίως τη γερμανική πλευρά.
Η δίκη της Νυρεμβέργης	• Ιανουάριος-Οκτώβριος 1946: δίκη και καταδίκη σε θάνατο των ηγετικών στελεχών, πολιτικών και στρατιωτικών, της χιτλερικής Γερμανίας. • Παράλληλα, όργανα διεθνή και εθνικά επέβαλαν κυρώσεις σε βάρος εκατοντάδων υπευθύνων για τις καταστροφές και τις βιαιότητες που είχαν διαπραχθεί στη διάρκεια του πολέμου.

β. Το έγκλημα της γενοκτονίας των Εβραίων

Η γενοκτονία των Εβραίων	• Αποτέλεσε μείζον έγκλημα κατά της ανθρωπότητας.
Οι διώξεις των Εβραίων	• Οι Εβραίοι βρίσκονταν υπό δίωξη στη Γερμανία από το 1933. • Η θέση τους επιδεινωνόταν ενόσω οι ναζί επεξέτειναν την κυριαρχία τους στην Ευρώπη.
Το γκέτο της Βαρσοβίας	• Η κατάληψη της Πολωνίας είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία του γκέτο της Βαρσοβίας. • Εκεί συνωστίστηκαν, υπό περιορισμό, 500.000 Εβραίοι.

Η «τελική λύση»	• Μετά την εισβολή στη Ρωσία επιχειρήθηκε η καθολική πλέον εξόντωσή τους στην Ευρώπη.
Οι πρακτικές εξόντωσης	• Επινοήθηκαν και εφαρμόστηκαν από το Χίτλερ και τους συνεργάτες του. • Εφιαλτικές πρακτικές, πρωτοφανέστες στην παγκόσμια ιστορία. • Φυσική εξόντωση έπειτα από επώδυνη παραμονή σε γκέτο ή στρατόπεδα συγκέντρωσης. • Μαζικές εκτελέσεις. • Χρήση δηλητηριωδών αερίων (π.χ. Τσικλόν Β), προκειμένου να προκληθεί μαζικός θάνατος.
Θύματα	• Σε εκατομμύρια αριθμούνται τα θύματα της πρωτοφανούς τραγωδίας. • Μόνο από την Ελλάδα ήταν πάνω από 70.000.
Στρατόπεδα συγκέντρωσης	• Άουσβιτς, Τρεμπλίνκα, Νταχάου, Μπέλζετς, Σόμπιμπορ έχουν γίνει συνώνυμα της απανθρωπιάς και του τρόμου.

γ. Οι συνέπειες του Β' Παγκοσμίου Πολέμου για την ανθρωπότητα	
Ανθρώπινες απώλειες	• Τεράστιες ανθρώπινες απώλειες σε παγκόσμια κλίμακα. • Ευρώπη: 36 εκατομμύρια νεκροί, ανάμεσά τους πολλοί άμαχοι.
Υλικές απώλειες	• Καταστράφηκαν πόλεις και οικισμοί, λιμάνια, επικοινωνιακοί κόμβοι, πλουτοπαραγωγικές πηγές. • Η διεθνής οικονομική ισορροπία έγειρε προς όφελος των χωρών που βρίσκονταν μακριά από το πεδίο των επιχειρήσεων – κυρίως των ΗΠΑ.
Οι συνέπειες στους λαούς της Άπω Ανατολής	• Πλήρωσαν βαρύ φόρο αίματος και υπέστησαν μεγάλες υλικές καταστροφές. • Ανθρώπινες απώλειες: 6-8 εκατομμύρια Κινέζοι και 2-3 εκατομμύρια Ιάπωνες συγκαταλέγονται μεταξύ των νεκρών. • Καταστράφηκαν η Χιροσίμα και το Ναγκασάκι μετά τη ρίψη της ατομικής βόμβας.

Ορισμοί των κύριων εννοιών της ενότητας

Δίκη της Νυρεμβέργης

Μετά τη λήξη των εχθροπραξιών του Β' Παγκοσμίου Πολέμου μεικτή διεθνής επιτροπή υπό την αιγίδα του ΟΗΕ επιφορτίστηκε με τον εντοπισμό και την υποδειγματική τιμωρία των ενόχων. Ειδικότερα, κλήθηκαν να λογοδοτήσουν οι υπεύθυνοι: πρώτον, για την προπαρασκευή και την πρόκληση του πολέμου· δεύτερον, για τη διάπραξη εγκλημάτων πολέμου, κατά παράβαση των κανόνων που οφείλουν να διέπουν τη συμπεριφορά των εμπολέμων· τρίτον, για τη διάπραξη εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας. Η ευθύ-

Σχεδιάγραμμα της ενότητας

α. Ο ανταγωνισμός μεταξύ των Συμμάχων και οι συμφωνίες για το μέλλον της Ευρώπης	
Διαφορές μεταξύ των Συμμάχων	• Προτού τερματιστούν οι επιχειρήσεις κατά του Άξονα, είχαν ήδη διαφανεί οι διαφορές που έμελλαν να διχάσουν μεταπολεμικά τους Συμμάχους. • Πολλοί είχαν θεωρήσει αναπόφευκτη την ένταση του ανταγωνισμού μεταξύ της σοσιαλιστικής Ανατολής και της φιλελεύθερης Δύσης.
Οι σφαίρες επιρροής	• Δεύτερο δεκαήμερο Οκτωβρίου 1944: ο Τσόρτσιλ και ο Στάλιν, ερήμην του Ρούσβελτ, είχαν κατανείμει την επιρροή τους στη νότια Βαλκανική Χερσόνησο: – Ελλάδα υπέρ της Βρετανίας, – Βουλγαρία υπέρ της ΕΣΣΔ, – Γιουγκοσλαβία κατ' ισομοιρία.
Η Συνδιάσκεψη των Τριών Μεγάλων στη Γιάлта	• Οι τριγμοί στο συμπαγές οικοδόμημα έγιναν περισσότερο αισθητοί. • Στη Συνδιάσκεψη συμμετείχαν ο Τσόρτσιλ, ο Ρούσβελτ και ο Στάλιν. • Η Συνδιάσκεψη πραγματοποιήθηκε στις 4-11 Φεβρουαρίου 1945. • Στη διάρκειά της είχε συμφωνηθεί η συγκρότηση κυβερνήσεων αντιπροσωπευτικών όλων των δημοκρατικών τάσεων με στόχο τη διενέργεια ελεύθερων εκλογών, υπό τον τριμερή συμμαχικό έλεγχο.
Η επαύριο της Συνδιάσκεψης	• Ενώ όμως οι Σοβιετικοί προέλαυναν στην Ανατολική Ευρώπη και στη συνέχεια στην ίδια τη Γερμανία, οι δυτικοί Σύμμαχοι θεώρησαν ότι η συμφωνία αυτή είχε καταπατηθεί από το Στάλιν, διαδοχικά, στη Ρουμανία και την Πολωνία.
Η Συνδιάσκεψη στο Πότσταμ	• Πραγματοποιήθηκε τον Ιούλιο του 1945. • Όλα τα επακόλουθά της θα επιβεβαιώσουν: α) τη σταθερή πρόθεση της Σοβιετικής Ένωσης να επιβάλει τον έλεγχό της στην Ανατολική Ευρώπη. β) τη ριζική αντίθεση των δυτικών Συμμάχων στην πολιτική αυτή. γ) την απόφαση των δυτικών Συμμάχων να μην επιτρέψουν την επέκταση της ΕΣΣΔ δυτικά της Πολωνίας και νότια της Βουλγαρίας.

Ο Ψυχρός Πόλεμος

- Ο Τσόρτσιλ θα μιλήσει για «σιδηρούν παραπέτασμα» που έτεινε να υψωθεί ανάμεσα στη ζώνη υπό σοβιετική επιρροή και τη λοιπή Ευρώπη.
- Σκλήρυνση της αμερικανικής στάσης – διάδοχος του Ρούσβελτ ο Χάρυ Τρούμαν.
- Όλη η ανθρωπότητα εισερχόταν σε νέα φάση ανελέητου ανταγωνισμού μεταξύ των νικητών του πολέμου, στην περίοδο του Ψυχρού Πολέμου.

β. Η πολιτική κρίση στην Ελλάδα και τα «Δεκεμβριανά»

Η πολιτική διαίρεση των Ελλήνων

- Η διαίρεση μεταξύ των Ελλήνων αποτέλεσε αντανάκλαση της ευρύτερης αντιπαράθεσης που θα σφράγιζε και το δεύτερο ήμισυ του 20ού αιώνα: του δυτικού καπιταλιστικού-φιλελεύθερου και του κομμουνιστικού προτύπου.
- Ήδη από το 1943 διατυπώνονταν δύο διαφορετικές προτάσεις, με αναφορά στη μεταπολεμική πορεία της Ελλάδας:
 - α) η οδός της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας που εφαρμοζόταν στη Δύση – υπέρ της τασσόταν η εξόριστη ελληνική κυβέρνηση και ένα μέρος των αντιστασιακών δυνάμεων στο εσωτερικό της κατακτημένης Ελλάδας.
 - β) η οδός του υπαρκτού σοσιαλισμού που είχε υιοθετήσει η Σοβιετική Ένωση – υπέρ της έκλινε η ισχυρότερη ένοπλη αντιστασιακή οργάνωση, το ΕΑΜ-ΕΛΑΣ.

Η ΠΕΕΑ

- Το πολιτικό παράγωγο του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ, η Πολιτική Επιτροπή Εθνικής Απελευθέρωσης, είχε συγκροτηθεί στην ορεινή Στερεά Ελλάδα στις 10 Μαρτίου 1944.

Το Σύμφωνο της Καζέρτας

- Προκειμένου να κατευνάσει τις αντιθέσεις, ο Γεώργιος Παπανδρέου περιέλαβε στην εξόριστη ελληνική κυβέρνηση εκπροσώπους όλων των μερίδων.
- **Ιταλία, 26 Σεπτεμβρίου 1944:** κατά το Σύμφωνο της Καζέρτας μεταξύ των συμμαχικών και των ελληνικών πολιτικών και στρατιωτικών αρχών ανατέθηκε η διοίκηση των στρατιωτικών δυνάμεων στην Ελλάδα στο Βρετανό στρατηγό Σκόμπυ.

Δεκεμβριανά 1944

- Η απελευθέρωση της Αθήνας στις 12 Οκτωβρίου 1944 συνοδεύτηκε από ενδοκυβερνητικές διαφωνίες και τελικά από την παραίτηση των εαμικών υπουργών.
- Το αποτέλεσμα ήταν να συγκρουστούν το Δεκέμβριο του 1944 στην καρδιά της πρωτεύουσας οι φιλοκυβερνητικές δυνάμεις –τμήμα του ελληνικού στρατού, χωροφυλακή και βρετανικό εκστρατευτικό σώμα– με τις δυνάμεις του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ.

Η Συμφωνία της Βάρκιζας

- Η έκβαση της σύγκρουσης υπέρ των πρώτων συνοδεύτηκε από τη Συμφωνία της Βάρκιζας.
- Υπογράφηκε στις **12 Φεβρουαρίου 1945**.
- Προέβλεπε τη διεξαγωγή ελεύθερων εκλογών και δημοψηφίσματος επί του πολιτικού ζητήματος.

Σχεδιάγραμμα της ενότητας

α. Το εδαφικό καθεστώς της ηττημένης Γερμανίας

Η διαίρεση της Γερμανίας	• Η διαίρεση της Γερμανίας σε τέσσερις ζώνες κατοχής λειτούργησε αρχικά στην πράξη 40% του εδάφους της στα ανατολικά συνιστά τη ρωσική ζώνη. • Το υπόλοιπο στα δυτικά από βορρά προς νότο: αγγλική, γαλλική και αμερικανική ζώνη. • Το Βερολίνο αποτελούσε νησίδα υπό πολυμερή κατοχή. • Αντικείμενο διαφωνιών αποτέλεσαν η μορφή, οι αρμοδιότητες και η σύσταση μιας κεντρικής γερμανικής διοίκησης, πολιτικής και οικονομικής. • Δεν επιτεύχθηκε συμφωνία για τον τρόπο καταβολής των πολεμικών αποζημιώσεων από τη Γερμανία προς τους Συμμάχους.
Τα εδαφικά όρια της μεταπολεμικής Γερμανίας	• Προς τα δυτικά δεν υπήρξαν ουσιαστικές μεταβολές. • Προς τα ανατολικά προβλέφθηκε βάσει διμερούς ρωσοπολωνικής συμφωνίας (υπογράφηκε στις 17 Αυγούστου 1945) η μετακίνηση κατά 200 χιλιόμετρα των συνόρων της Πολωνίας προς τα δυτικά, έως τη γραμμή Όντερ-Νάισε, ενώ ακόμη ανατολικότερα εδάφη που κατέχονταν από την Πολωνία ενσωματώθηκαν στην ΕΣΣΔ.

β. Η Συνθήκη των Παρισίων και η τύχη των ελληνικών εθνικών διεκδικήσεων

Η Συνθήκη των Παρισίων	• Υπογράφηκε στις 10 Φεβρουαρίου 1947. • Καθόριζε το καθεστώς των πέντε «δορυφόρων» της Γερμανίας, Φινλανδίας, Βουλγαρίας, Ρουμανίας, Ουγγαρίας και Ιταλίας, βάσει των αντίστοιχων συνθηκών. • Η κάθε συνθήκη με τις χώρες αυτές συνυπογραφόταν από όσα κράτη είχαν μετέσχει στη διαδικασία της συνθηκολόγησής της. • Οι τρεις πρώτες χώρες είχαν συνομολογήσει στη διάρκεια του 1944 συμφωνία ανακωχής αποκλειστικά με τη Σοβιετική Ένωση, έχοντας έκτοτε υπαχθεί στο στρατιωτικό και στον πολιτικό έλεγχό της. • Η συνομολόγηση των συνθηκών κατοχύρωσε την επιρροή της Μόσχας στις τέσσερις πρώτες περιπτώσεις.
------------------------	--

κειτουργησε αρχικά στην πράξη, κή ζώνη. ι, γαλλική και αμερικανική ζώνη. ή. μοδιότητες και η σύσταση μιας μικής. των πολεμικών αποζημιώσεων

σοπολωνικής συμφωνίας (υπο- ά 200 χιλιόμετρα των συνόρων- αίσε, ενώ ακόμη ανατολικότερα ηκαν στην ΕΣΣΔ.

Γερμανίας, Φινλανδίας, Βουλ- αντίστοιχων συνθηκών.

ν από όσα κράτη είχαν μετάσχει

ρκεια του 1944 συμφωνία ανα- έκτοτε υπαχθεί στο στρατιωτικό

ρροή της Μόσχας στις τέσσερις

Ρουμανία	Ειδικότερα το εδαφικό καθεστώς της Ρουμανίας και της Βουλγαρίας δε διαφοροποιούνταν αισθητά από το προπολεμικό.
Φινλανδία, Ουγγαρία	Το εδαφικό τους καθεστώς ρυθμιζόταν με τρόπο που να ικανοποιεί τις σοβιετικές απόψεις.
Ιταλία	- Ριζικά διαφορετική από αυτήν των άλλων πτημένων χωρών ήταν η περίπτωση της Ιταλίας. - Η νέα δημοκρατική κυβέρνηση της Ρώμης ήταν υποχρεωμένη να παραιτηθεί από κάθε τίτλο κυριαρχίας επί της Αιθιοπίας, της Αλβανίας και της Δωδεκανήσου.
Η ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου στην Ελλάδα ⁶	- Κατοικούσαν σε ποσοστό 90% από Έλληνες. - Η ενσωμάτωσή της στην Ελλάδα ανταποκρινόταν πλήρως στην αρχή της αυτοδιάθεσης των λαών. - Η ίδια αρχή δεν εφαρμόστηκε στην περίπτωση των υπόλοιπων εδαφών που διεκδικούσε η ελληνική πλευρά: της Β. Ηπείρου και της Κύπρου.
Τα αίτια της περιορισμένης ικανοποίησης των ελληνικών αιτημάτων στο Συνέδριο Ειρήνης	α) Η σύνδεση του όλου προβλήματος της Αλβανίας με τον ανταγωνισμό μεταξύ των Συμμάχων. β) Η επιθυμία των Άγγλων ιθυνόντων να διατηρήσουν ακέραιη τη Βρετανική Αυτοκρατορία. γ) Η διεθνής αδυναμία της Ελλάδας σε περίοδο έντονης εσωτερικής διαμάχης.

γ. Η συνθήκη ειρήνης του Αγίου Φραγκίσκου

Η Συνδιάσκεψη του Αγίου Φραγκίσκου	- Υπογράφηκε η συνθήκη ειρήνης που αφορούσε το μέλλον της Ιαπωνίας. - Υπογράφηκε στις 7 Σεπτεμβρίου 1951. - Σαράντα εννέα κράτη συνομολόγησαν την υποχρέωση της Ιαπωνίας να παραιτηθεί από κάθε δικαίωμα σε εδάφη της Ασίας, της νότιας Σαχαλίνης, της Ανταρκτικής και των νότιων κτήσεών της στον Ειρηνικό.
Οι αποζημιώσεις	Προκειμένου να μην πληγεί η οικονομία της, η Ιαπωνία απαλλασσόταν από την υποχρέωση άμεσης καταβολής του συνόλου των επιδικασμένων επανορθώσεων.
Απείχαν από την υπογραφή της συνθήκης	α) Η Σοβιετική Ένωση. β) Η Ινδία. γ) Η κομμουνιστική Κίνα.
Αμερικανοϊαπωνικό Σύμφωνο	8 Σεπτεμβρίου 1951: συνομολογήθηκε διμερές Αμερικανοϊαπωνικό Σύμφωνο Ασφάλειας. - Υπογράμμιζε την αποκατάσταση των σταθερών σχέσεων φιλίας και συνεργασίας μεταξύ Ουάσινγκτον και Τόκυο.

ΣΗ ΤΗΣ ΥΣΤΑΣΗ

η τ α ς

και την ΕΣΣΔ.

ανεπτυγμένη βαριά βιομηχανία

τα κράτη εκείνα που είχαν συμ

η κοινωνικής οργάνωσης.

ματικό πολιτικό σύστημα.

ής και ένα μονοκομματικό πολι-
τυνιστικού Κόμματος.

περδύναμης δύο μεγάλοι συνο

κράτη της Δυτικής Ευρώπης, ο

του ήταν χώρες της Ανατολικής
γγαρία, η Ρουμανία, η Βουλγα

ρχούνταν από δύο αντίπαλα κέ

ράθεση του ανατολικού και του
ας.

ργε έντονος σε όλη τη διάρκεια

ουση μεταξύ τους, ο ανταγωνισ

Η ισορροπία του τρόμου	• Οι δύο υπερδυνάμεις διέθεταν μεγάλα πυρηνικά οπλοστάσια. • Διαμορφώθηκε η λεγόμενη ισορροπία του τρόμου, δηλαδή μια κατάσταση στην οποία η μία υπερδύναμη απειλούσε την άλλη με πυρηνική καταστροφή. • Όλο και περισσότερες χώρες αποκτούσαν την ατομική βόμβα (Βρετανία, Γαλλία, Κίνα). • Μετά το 1945 τα πυρηνικά όπλα δε χρησιμοποιήθηκαν σε πολέμους, αλλά η ύπαρξή τους επηρέαζε την εξέλιξη της διεθνούς πολιτικής.
Η ΕΟΚ	• Στην Ευρώπη συνειδητοποίησαν την ανάγκη για μια νέα αρχή. • Η αναζήτηση μιας συνεργασίας ικανής να φέρει τη συμφιλίωση και την ευημερία οδήγησε στην ανάπτυξη του κινήματος της ευρωπαϊκής ενοποίησης. • 1957: κυριότερος σταθμός η δημιουργία της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ), πρόδρομος της σημερινής Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ).
Αποικιακές αυτοκρατορίες και Τρίτος Κόσμος	• Οι δύο παγκόσμιοι πόλεμοι επιτάχυναν την παρακμή των παλαιών ευρωπαϊκών αποικιακών αυτοκρατοριών. • Έως τα μέσα της δεκαετίας του 1960 οι περισσότερες αποικίες απέκτησαν την ανεξαρτησία τους. • Η πλειονότητα των νέων αυτών κρατών συγκρότησε τον Τρίτο Κόσμο, ο οποίος δεν κατάφερε να αμφισβητήσει το θεμελιωδώς διπολικό χαρακτήρα του μεταπολεμικού διεθνούς συστήματος.

β. Ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ)

Η ίδρυση του ΟΗΕ	• Για τους λαούς που είχαν δοκιμαστεί στον πόλεμο ήταν εμφανής η ανάγκη για μια νέα οργάνωση της διεθνούς κοινωνίας, ικανή να κατοχυρώσει την τάξη και τη δικαιοσύνη στις διεθνείς υποθέσεις. • Απρίλιος-Ιούνιος 1945: συγκλήθηκε στον Άγιο Φραγκίσκο των ΗΠΑ η ιδρυτική διάσκεψη του νέου Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ) με τη συμμετοχή πενήντα χωρών που πολέμησαν τον Άξονα, ανάμεσά τους και η Ελλάδα.
Ο Καταστατικός Χάρτης	• Ο ΟΗΕ αποτελεί απόπειρα συγκρότησης ενός νέου συστήματος συλλογικής ασφάλειας. • Ο Καταστατικός Χάρτης του ΟΗΕ αποτελεί υποχρεωτικό Διεθνές Δίκαιο. • Βασίζεται στην αρχή της κυρίαρχης ισότητας μεταξύ των κρατών. • Απαγορεύει τη χρήση βίας, επιτρέποντάς τη μόνο για αυτοάμυνα.
Τα βασικά όργανα του ΟΗΕ	• Ο Γενικός Γραμματέας. • Η Γενική Συνέλευση. • Το Συμβούλιο Ασφαλείας.
Το Συμβούλιο Ασφαλείας	• Το ισχυρότερο όργανο του ΟΗΕ. • Επιφορτισμένο με την εξέταση των προβλημάτων που μπορεί να οδηγήσουν σε διατάραξη της ειρήνης.

	• Μπορεί να λάβει αποφάσεις που δεσμεύουν τα κράτη-μέλη του ΟΗΕ. • Στο Συμβούλιο μετέχουν ως μόνιμα μέλη πέντε χώρες: ΗΠΑ, ΕΣΣΔ (σήμερα η Ρωσική Ομοσπονδία), Βρετανία, Γαλλία και Κίνα. • Για να ληφθεί απόφαση από το Συμβούλιο Ασφαλείας, απαιτείται η σύμφωνη γνώμη των πέντε μόνιμων μελών – αν ένα από αυτά διαφωνεί ρητά (δικαίωμα βέτο), τότε δεν μπορεί να ληφθεί απόφαση.
Η αδρανοποίηση του ΟΗΕ	• Αίτια: λόγω των έντονων πολιτικών και ιδεολογικών αντιπαλοτήτων της μεταπολεμικής εποχής, έγινε κατάχρηση του δικαιώματος βέτο τόσο από τους Δυτικούς όσο και από τους Σοβιετικούς. • Αποτέλεσμα: σε πολλές και σημαντικές περιπτώσεις αδρανοποιήθηκε ο ΟΗΕ.
Οι ειδικευμένες υπηρεσίες του ΟΗΕ	• Στο πλαίσιο του ΟΗΕ λειτουργεί και μια σειρά ειδικευμένων υπηρεσιών: α) UNICEF: ασχολείται με την προστασία και την περίθαλψη των παιδιών. β) UNESCO: ασχολείται με την παγκόσμια πολιτιστική ανάπτυξη και κληρονομιά.
Διαχείριση προβλημάτων	• Σε πολλές περιπτώσεις ο ΟΗΕ δεν μπόρεσε να διαχειριστεί με επιτυχία τα προβλήματα που αντιμετώπισε. Μια από αυτές τις περιπτώσεις ήταν και το Κυπριακό, ιδιαίτερα μετά το 1974. • Ωστόσο, ο διεθνής οργανισμός συνέβαλε στη μείωση των διεθνών εντάσεων και στη συνειδητοποίηση της ανάγκης για τη διασφάλιση της ειρήνης.

Ορισμοί των κύριων εννοιών της ενότητας

Ψυχρός Πόλεμος

Μετά το 1945 δημιουργήθηκαν υπό την ηγεσία κάθε υπερδύναμης, ΗΠΑ και Σοβιετική Ένωσης, δύο μεγάλοι συνασπισμοί κρατών: ο δυτικός συνασπισμός, με ηγέτη τις ΗΠΑ, στον οποίο μετείχαν κράτη της Δυτικής Ευρώπης, ο Καναδάς, η Αυστραλία, η Νέα Ζηλανδία κ.ά., και ο ανατολικός συνασπισμός, με ηγέτη την ΕΣΣΔ και μέλη του χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, όπως η Πολωνία, η Τσεχοσλοβακία, η Ουγγαρία, η Ρουμανία, η Βουλγαρία. Το νέο διεθνές σύστημα ονομάστηκε διπολικό, επειδή κυριαρχούνταν από δύο αντίπαλα κέντρα ισχύος. Ο διπολισμός αναφερόταν παράλληλα και στην ιδεολογική αντιπαράθεση του ανατολικού και του δυτικού κόσμου σχετικά με την αποτελεσματικότερη οργάνωση της κοινωνίας. Ο ανταγωνισμός των δύο μεγάλων συνασπισμών υπήρξε έντονος σε όλη τη διάρκεια της μεταπολεμικής εποχής. Επειδή δεν εξελίχθηκε σε γενικευμένη ένοπλη σύγκρουση μεταξύ τους, ο ανταγωνισμός αυτός έμεινε γνωστός ως Ψυχρός Πόλεμος (1946-1991). [Βλ. σχολικό βιβλίο, σελ. 140.]

Ισορροπία του τρόμου

Την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου οι δύο υπερδυνάμεις διέθεταν μεγάλα πυρηνικά οπλοστάσια. Σύντομα διαμορφώθηκε η λεγόμενη ισορροπία του τρόμου, δηλαδή μια κατάσταση στην οποία η μία υπερδύναμη απειλούσε την άλλη με πυρηνική καταστροφή. Εξάλλου και άλλες χώρες αποκτούσαν την ατομική βόμβα, με πρώτες τη

Η ΕΝΑΡΞΗ ΤΟΥ ΨΥΧΡΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ, ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ Ο ΕΜΦΥΛΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

33

Σ χ ε δ ι ά γ ρ α μ μ α τ η ς ε ν ό τ η τ α ς

α. Η έναρξη του Ψυχρού Πολέμου στην Ευρώπη

Μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου	Το 1945 οι νικητές κλήθηκαν να διαχειριστούν τα προβλήματα του μεταπολεμικού κόσμου – δεν υπήρχε ομοφωνία στις κατευθύνσεις τους.
Γιάлта, Πότσταμ	Στις Συνδιασκέψεις της Γιάλτας (Φεβρουάριος 1945) και του Πότσταμ (Ιούλιος-Αύγουστος 1945) δε συνήφθη συνολική συμφωνία για το μεταπολεμικό κόσμο. Έγιναν διαβουλεύσεις για τη διοίκηση της κατεχόμενης Γερμανίας, τις εδαφικές διεκδικήσεις στην Ανατολική Ευρώπη και τη λειτουργία του ΟΗΕ.
Η «συμφωνία των ποσοστών»	- Αφορούσε τον ορισμό σφαιρών επιρροής. Μόσχα, Οκτώβριος 1944: συνήφθη ανάμεσα στο Βρετανό πρωθυπουργό Ουίνστον Τσόρτσιλ και το Σοβιετικό ηγέτη Ιωσήφ Στάλιν. - Βάσει αυτής, η ΕΣΣΔ θα έλεγχε τις χώρες του εσωτερικού των Βαλκανίων, ενώ η Ελλάδα θα περιερχόταν υπό βρετανική επιρροή. - Η συμφωνία επικεντρωνόταν σε ένα μόνο τμήμα της Ευρώπης.
Το εδαφικό καθεστώς της Γερμανίας	- Μετά το 1945 μοιράστηκε σε τέσσερις ζώνες κατοχής: ζώνη των ΗΠΑ, της Βρετανίας, της Γαλλίας και της ΕΣΣΔ. - Η παλαιά πρωτεύουσα, το Βερολίνο, ήταν και αυτή χωρισμένη σε τέσσερις αντίστοιχες ζώνες κατοχής. - Η Γερμανία έγινε πεδίο ανταγωνισμού μεταξύ των Δυτικών και των Σοβιετικών. Όποιος έλεγχε τη χώρα θα είχε εμφανές πλεονέκτημα, καθώς η Γερμανία ήταν κράτος με ισχυρή βιομηχανική υποδομή και κεντρική θέση στην Ευρώπη. - Επιπλέον, η Σοβιετική Ένωση φοβόταν την επανεμφάνιση του γερμανικού милитарισμού. - Οι δυτικές δυνάμεις πίστευαν ότι χωρίς την οικονομική ανάκαμψη της Γερμανίας θα ήταν αδύνατη η ανασυγκρότηση της Ευρώπης. - Έτσι, καμία από τις δύο πλευρές δεν ήταν διατεθειμένη να επιτρέψει στον αντίπαλό της να ελέγξει το σύνολο της Γερμανίας.

- **1949:** δημιουργήθηκαν δύο γερμανικά κράτη: η *Δυτική Γερμανία*, με πρωτεύουσα τη Βόννη, και η *Ανατολική Γερμανία*, με πρωτεύουσα το Ανατολικό Βερολίνο.

β. Δόγμα Τρούμαν και ελληνικός Εμφύλιος

Η στάση των υπερδυνάμεων	• 1946: άρχισε ο ελληνικός Εμφύλιος. • Οι Δυτικοί φοβήθηκαν ότι σε περίπτωση νίκης των κομμουνιστικών δυνάμεων στην Ελλάδα η ΕΣΣΔ θα αποκτούσε έξοδο στη Μεσόγειο. • Φεβρουάριος 1947: η Βρετανία δεν μπορούσε πλέον να συνεχίσει τη βοήθεια προς τη φιλοδυτική ελληνική κυβέρνηση.
Το Δόγμα Τρούμαν	• 12 Μαρτίου 1947: ο Αμερικανός πρόεδρος Χάρυ Τρούμαν εξήγγειλε το Δόγμα Τρούμαν. • Σύμφωνα με αυτό, η αμερικανική κυβέρνηση πρόσφερε σημαντική οικονομική και στρατιωτική βοήθεια στην Ελλάδα και στην Τουρκία, ώστε να «αντισταθούν στον κομμουνισμό».
Αντίκτυπος στον Εμφύλιο	• Η βοήθεια αυτή έπαιξε σημαντικό ρόλο στη νίκη των φιλοδυτικών δυνάμεων στον ελληνικό Εμφύλιο. • Συνοδεύτηκε από τη διείσδυση Αμερικανών συμβούλων στη διαδικασία λήψης αποφάσεων στην Αθήνα. • Προκάλεσε εξάρτηση της Ελλάδας από τις ΗΠΑ.

γ. Από το σχέδιο Μάρσαλ στην ίδρυση του NATO

Τα αίτια της εκπόνησης του σχεδίου	• Η αμερικανική ανησυχία για την Ευρώπη όσον αφορά την οικονομία. • Η Ουάσινγκτον πίστευε ότι, αν οι δυτικοευρωπαϊκές χώρες δεν κατάφερναν να ανασυγκροτηθούν, θα υπέκυπταν στη σοβιετική επιρροή.
Το Σχέδιο Μάρσαλ	• Ιούνιος 1947: ο Αμερικανός υπουργός Εξωτερικών Τζορτζ Μάρσαλ ανήγγειλε τη χορήγηση οικονομικής βοήθειας σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες, δυτικές και ανατολικές. • Η πρόταση έγινε δεκτή από τα κράτη της Δυτικής Ευρώπης. • Το Σχέδιο Μάρσαλ εφαρμόστηκε από το 1948 έως το 1952 και απέφερε στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης οικονομική βοήθεια περίπου 13 δισεκατομμυρίων δολαρίων. Ενίσχυσε την ανασυγκρότησή τους.
ΟΕΟΣ - ΟΟΣΑ	• Η αποδοχή του Σχεδίου Μάρσαλ οδήγησε στην ίδρυση του Οργανισμού για την Ευρωπαϊκή Οικονομική Συνεργασία (ΟΕΟΣ – αργότερα ΟΟΣΑ, Οργανισμός για την Οικονομική Συνεργασία και Ανάπτυξη).
Οι αντιδράσεις της ΕΣΣΔ	• Το Σχέδιο Μάρσαλ προκάλεσε τη δυσπιστία της ΕΣΣΔ, η οποία θεώρησε ότι οι ΗΠΑ προσπαθούσαν να «εξαγοράσουν» τις χώρες της ηπείρου.

Γερμανία, με πρωτεύουσα το
Βερολίνο.

ς

μουνιστικών δυνάμεων στην

ον να συνεχίσει τη βοήθεια

ρούμαν εξήγγειλε το Δόγμα

ρε σημαντική οικονομική και

ώστε να «αντισταθούν στον

ιλοδυτικών δυνάμεων στην

στη διαδικασία λήψης απο-

ATO

ν οικονομία.

ρες δεν κατάφεραν να ανα-

ζορτζ Μάρσαλ ανήγγειλε τη

χώρες, δυτικές και ανατο-

ς.

952 και απέφερε στις χώρες

ισεκατομμυρίων δολαρίων.

του Οργανισμού για την Ευ-

ΟΣΑ, Οργανισμός για την Ο-

οποία θεώρησε ότι οι ΗΠΑ

	• Οι Σοβιετικοί έτσι ενέτειναν τον έλεγχο τους στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης. • Καλοκαίρι 1948: επήλθε η ρήξη του Γιουγκοσλάβου ηγέτη Τίτο με το Στάλιν, καθώς ο πρώτος δεν αποδέχτηκε τον αυξημένο σοβιετικό έλεγχο.
Η ίδρυση του NATO	• Ιούνιος 1948: οι Σοβιετικοί απέκλεισαν τις δυτικές ζώνες κατοχής στο Βερολίνο, το οποίο ανεφοδιάζαν επί ένα σχεδόν έτος αμερικανικά αεροσκάφη. • Αυτές οι σοβιετικές ενέργειες φόβισαν τη Δύση και διευκόλυναν τις διαπραγματεύσεις για τη σύναψη συμμαχίας των δυτικοευρωπαϊκών χωρών με τις ΗΠΑ. • 4 Απριλίου 1949: υπογράφηκε το Βορειοατλαντικό Σύμφωνο (NATO) στην Ουάσιγκτον. • Μέλη του NATO: ΗΠΑ, Καναδάς, Βρετανία, Γαλλία, Ιταλία κ.ά. Το 1952 προσχωρούν η Ελλάδα και η Τουρκία, ενώ το 1955 η Δυτική Γερμανία.

δ. Ο ελληνικός Εμφύλιος Πόλεμος

Διάρκεια - Μέτωπα	• Ο Εμφύλιος διήρκεσε από το 1946 έως το 1949. • Από τη μια πλευρά οι φιλοδυτικές δυνάμεις του Κέντρου και της Δεξιάς (κύριοι εκπρόσωποί τους ήταν το <i>Κόμμα των Φιλελευθέρων</i> και το <i>Λαϊκό Κόμμα</i> αντίστοιχα) και η ένοπλη δύναμη του Λαϊκού Κόμματος, ο Εθνικός Στρατός. • Από την άλλη πλευρά οι δυνάμεις του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδας με ένοπλη δύναμη το Δημοκρατικό Στρατό Ελλάδας (ΔΣΕ).
Το ΚΚΕ εκτός νόμου	• Το ΚΚΕ τέθηκε εκτός νόμου το Δεκέμβριο του 1947 και παρέμεινε στην παρανομία έως το 1974.
Λήξη του Εμφυλίου	• Τελείωσε το καλοκαίρι του 1949 με νίκη των φιλοδυτικών δυνάμεων.
Οι συνέπειες του Εμφυλίου	• Η τραγική εμπειρία του εμφυλίου σπαραγμού προκάλεσε μεγάλο αριθμό θυμάτων και επέτεινε τα προβλήματα της ανασυγκρότησης – οι καταστροφές συνεχίστηκαν και στο β' μισό της δεκαετίας του 1940. • Η εμφύλια σύγκρουση διέψευσε με τρόπο επώδυνο τις προσδοκίες για κοινωνική απελευθέρωση και κοινωνική δικαιοσύνη, που είχαν επαγγελθεί κατά τη διάρκεια του πολέμου όλες οι αντιστασιακές οργανώσεις, δεξιές και αριστερές. • Ο Εμφύλιος προκάλεσε βαθιά ψυχολογικά τραύματα στην ελληνική κοινωνία, τα οποία χρειάστηκαν πολλά χρόνια για να επουλωθούν.